

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

Факультет філології

Кафедра української мови

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА»

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський).

Освітня програма: Українська мова і література.

Спеціалізація: 035.01 Українська мова та література.

Спеціальність: 035. Філологія.

Галузь знань: 03. Гуманітарні науки.

Затверджено на засіданні кафедри

Протокол № 1 від 28 серпня 2024 р.

м. Івано-Франківськ – 2024 р.

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Вступ до мовознавства
Викладачі	Грещук Василь Васильович, Пена Любов Іванівна
Контактний телефон викладача	0991605330, 0972168948
Е-mail викладача	vasyl.greshchuk@pnu.edu.ua , liubov.pena@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очний
Обсяг дисципліни	6 кредитів ЄКТС, 180 год.
Покликання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua
Консультації	Обговорення загальнометодологічних і загальнонаукових аспектів курсу, особливостей виконання різних форм робіт. Згідно з графіком консультацій.
2. Анотація до навчальної дисципліни	
<p>Курс «Вступ до мовознавства» посідає важливе місце в лінгвістичній підготовці майбутнього філолога. Він має пропедевтичний характер. Основні його завдання полягають у тому, щоб підготувати першокурсників до слухання спеціальних лінгвістичних дисциплін, сформувані в них наукове розуміння сутності мови як суспільного явища, що виникло, розвивається, функціонує за специфічними законами, подати їм найважливіші теоретичні відомості з мовознавчої науки, ознайомити з основними поняттями і термінами, виробити вміння самостійно давати характеристику мовному матеріалу, підготувати до наукового вивчення конкретної мови – рідної, а також іноземної (-их).</p>	
3. Мета і цілі навчальної дисципліни	
<p>У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен здобути:</p> <ul style="list-style-type: none"> – здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу, вироблення власної дослідницької стратегії й реалізації її у професійній діяльності; – здатність бути креативним, застосовувати теоретичні знання в практичних ситуаціях; – здатність використовувати знання про мову як особливу знакову систему у професійній діяльності, її природу, функції, рівні; – здатність вільно оперувати фаховими термінами для виконання професійних завдань; – здатність трансферу сучасних наукових досягнень у загальноосвітні навчальні заклади, у практику викладання української мови; – знання класифікації звуків мови, закономірностей їх поєднання, фонетичні процеси, природу і структуру складу; – знання передумов виникнення, етапи становлення, форми розвитку та види письма; – знання принципів орфографії та укладання алфавітів; – навички визначення типів відношень слів у лексичній системі мови; – розуміння сутності фразеологізмів та їхніх ознак; – знання типів словників та їхніх порівняльних характеристик; – розуміння наукових критеріїв класифікації мов та основних закономірностей їх історичного розвитку; – вміння визначати граматичні значення, категорії, граматичну форму слова, способи вираження граматичних значень у різних мовах; – знання ознак та структури найменшої комунікативної одиниці – речення. <p>Здобувач освіти повинен:</p> <ul style="list-style-type: none"> – визначати місце мовознавства в системі наук; чітко окреслювати різні мовознавчі поняття; – практично визначати одиниці різних мовних рівнів; робити їх аналіз; 	

- класифікувати звуки мови, визначати закономірності їх поєднання, усвідомлювати фонетичні процеси, природу і структуру складу, а також наголосу та інтонації;
- пояснювати певні правописні явища відповідно до принципів орфографії;
- визначати типи відношень між словами в лексичній системі мови;
- визначати типи словників та їхні порівняльні характеристики;
- окреслювати наукові критерії класифікації мов світу;
- визначати граматичні значення, категорії, граматичну форму слів, способи вираження граматичних значень;
- формулювати ознаки та визначати структуру найменшої комунікативної одиниці – речення; визначати його типи;
- застосовувати різні класифікації мов світу для визначення мовних сімей і груп;
- користуватися здобутими знаннями, вивчаючи дисципліни мовознавчого циклу;
- знати і розуміти систему мови, вміти застосовувати набуті знання у професійній діяльності;
- мати навички пошуку, обробки та аналізу інформації з різних джерел, кваліфіковано презентувати результати професійної діяльності із застосуванням сучасних інформаційних технологій;
- аналізувати мовні одиниці, визначати їхню взаємодію та характеризувати мовні явища і процеси, що їх зумовлюють;
- вільно оперувати лінгвістичною термінологією для розв'язання професійних завдань;
- оцінювати розвиток мовознавчої думки від давнини до сучасності, знати відомі праці українських і зарубіжних лінгвістів.

4. Програмні компетентності та результати навчання

Під час вивчення ОК «Українське термінознавство: історія, стан, перспективи» студенти набувають таких загальних і фахових компетентностей, зазначених в ОП «Українська мова і література»:

Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі філології у процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій та методів філологічної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

3. Здатність спілкуватися державною мовою в усній і письмовій формах.
5. Здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями.
10. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

Фахові компетентності:

1. Усвідомлення структури філологічної науки та її теоретичних основ.
2. Здатність використовувати в професійній діяльності знання про мову як особливу знакову систему, її природу, функції, рівні.
8. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією для розв'язання професійних завдань.

Програмні результати навчання:

1. Вільно спілкуватися з професійних питань із фахівцями та нефахівцями державною мовою усно й письмово, використовувати її для організації ефективної міжкультурної комунікації.
3. Організувати процес свого навчання й самоосвіти.
7. Розуміти основні проблеми філології та підходи до їхнього розв'язання із застосуванням доцільних методів та інноваційних підходів.
8. Знати й розуміти систему мови, загальні властивості літератури як мистецтва слова, історію української мови і літератури, вміти застосовувати ці знання у професійній діяльності.

12. Аналізувати мовні одиниці, визначати їхню взаємодію та характеризувати мовні явища і процеси, що їх зумовлюють.
15. Здійснювати лінгвістичний, літературознавчий та спеціальний філологічний аналіз текстів різних стилів і жанрів.
20. Дотримуватися правил академічної доброчесності, тобто принципів особистого прикладу, відповідальності, справедливості, академічної свободи, взаємоповаги і взаємодовіри, прозорості, партнерства та взаємодопомоги, компетентності й професіоналізму, законності тощо.

5. Організація навчання

Обсяг навчальної дисципліни

Вид заняття	Загальна кількість годин
лекції	24
практичні заняття	36
самостійна робота	120

Ознаки навчальної дисципліни

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Обов'язкова / вибіркова
1	035 Філологія (Українська мова і література)	1	Обов'язкова

Тематика навчальної дисципліни

Тема	Кількість годин		
	лекції	практ. заняття	сам. роб.
1. Мовознавство як наука. «Вступ до мовознавства» як навчальна дисципліна Предмет та основні розділи мовознавства. Зв'язок мовознавства з іншими науковими дисциплінами. Методи проведення лінгвістичних досліджень.	2		4
2. Мова, її природа та суспільні функції Суспільний характер мови, її функції. Мова і мислення. Мова і мовлення. Знаковий характер мови.	2	2	8
3. Система і структура мови Поняття системи та структури мови. Основні одиниці мови та їхні функції. Мовні рівні (яруси): нижчий та вищі; основні і проміжні. Розділи мовознавства. Поняття синхронії та діахронії.	2	2	6
4. Фонетика як наука про звуки мови Фізичний аспект у вивченні звуків. Акустичні властивості звуків. Анатомо-фізіологічний аспект вивчення звуків. Будова мовного апарата. Принципи класифікації звуків мови. Система голосних. Система приголосних.	2	2	6
5. Фонетичне членування мовленнєвого потоку Комбінаторні та позиційні звукові зміни. Сегментні й суперсегментні одиниці мови. Склад. Теорії складу. Типи складів. Такт, енклітики і проклітики. Фраза. Наголос і його типи. Фонетична транскрипція. Поняття про орфоенію. Інтонація та її елементи.	2	2	8
6. Лінгвістичний аспект вивчення звуків. Поняття про фонему Суть лінгвістичного аспекту у вивченні звуків. Фонологія	2	2	6

як галузь знань про фонему. Поняття фонем. Функції фонем. Диференційні та інтегральні ознаки фонем. Варіанти та варіації фонем. Фонологічні опозиції. Фонологічна система мови. Фонематична транскрипція.			
7. Походження та розвиток письма Звукова мова і письмо. Значення в історії суспільства. Основні етапи розвитку письма: предметне, піктографічне, ідеографічне, складове і звукове. Графіка й алфавіти. Виникнення й розвиток основних алфавітів. Звук і буква. Орфографія та її принципи. Поняття про транслітерацію.		2	8
8. Слово як основна номінативна одиниця мови Лексикологія. Розділи лексикології. Слово як основна одиниця лексичної системи. Проблема визначення слова. Ознаки слова. Поняття про лексему. Лексичне значення слова. Типи лексичних значень слів в українській мові. Багатозначність слів. Омонімія. Типи омонімів. Пароніми. Фразеологічні одиниці мови. Поняття стійкості та ідіоматичності. Класифікація фразеологізмів. Джерела фразеології.	2	2	6
9. Історичні зміни словникового складу мови Поняття лексико-семантичної системи мови. Синоніми, їх типи. Антоніми. Явище енантіосемії. Активна і пасивна лексика. Архаїзми й історизми. Неологізми, їх типи. Оказіоналізми. Основні шляхи збагачення словникового складу мови. Інтернаціоналізми.		2	6
10. Лексикографія Лексикографія як наука про теорію і практику укладання словників. Принципи укладання слів у словниках. Енциклопедичні й лінгвістичні словники. Типи лінгвістичних словників. Структура словникових статей у різних типах словників.		2	6
11. Дериватологія Словотвір як учення про способи і засоби творення слів. Зв'язок словотвору з лексикологією та граматиною. Основні поняття дериватології: словотвірне значення, твірна основа, словотворчий засіб, словотвірний тип і розряд, словотвірна категорія, словотвірне гніздо. Основні способи словотворення: морфологічні (афіксація, основоскладання, словоскладання, аббревіація), морфолого-синтаксичний, лексико-синтаксичний, лексико-семантичний.	2	2	8
12. Поняття про морфему Предмет граматики. Розділи граматики. Морфема як найменша значеннєва одиниця мови. Типи значень морфем: речове, реляційне, дериваційне. Корені й афікси. Типи афіксів. Морфемна будова слова. Історичні зміни морфемної будови слова: опрощення, ускладнення, перерозклад, декореляція.	2	2	8

<p>13. Граматичне значення, граматична категорія, граматична форма Граматичне значення, його типи. Засоби вираження граматичних значень: синтетичні й аналітичні. Поняття про граматичну категорію. Граматична форма слова як єдність граматичного значення та засобу його вираження. Синтетичні й аналітичні форми слів.</p>	2	2	6	
<p>14. Частини мови як лексико-граматичні класи слів З історії вивчення частин мови. Критерії виділення частин мови. Характеристика основних частин мови. Явища перехідності в системі частин мови: субстантивізація, ад'єктивізація, нумералізація, прономіналізація, вербалізація, адвербіалізація, партикуляція, інтер'єктивізація, препозиціоналізація, кон'юнкціоналізація. Частини мови в різних мовах.</p>	2	2	8	
<p>15. Поняття про словосполучення та речення Поняття словосполучення. Типи словосполучень. Типи синтаксичних зв'язків у словосполученні. Речення як основна комунікативна одиниця мови. Типи речень. Актуальне членування речення.</p>	2	2	6	
<p>16. Походження і розвиток мови. Різноманітність мов світу. Класифікації мов Теорії походження мови. Моногенез і полігенез. Закономірності розвитку мов. Мови міжнародного спілкування. Штучні міжнародні мови. Генеалогічна класифікація мов світу. Суть типологічної класифікації.</p>		2	8	
<p>17. Контрольна робота.</p>		2	6	
<p>18. Термінологічний мінімум.</p>		2	6	
ЗАГАЛОМ:		24	36	120
6. Система оцінювання навчальної дисципліни				
<p>Загальна система оцінювання навчальної дисципліни</p>	<p>Система оцінювання курсу відбувається згідно з критеріями оцінювання навчальних досягнень студентів, що регламентовані в університеті: Положення про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника та Порядок організації та проведення оцінювання успішності здобувачів вищої освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.</p> <p>Робота на практичних заняттях упродовж семестру оцінюється за 5-бальною шкалою. Загальна максимальна сума балів за курс – 100 балів: 50 – за роботу під час семестру (відповіді на практичних заняттях, виконання завдань, тестування, різні види самостійної роботи, контрольна робота, термінологічний мінімум) і 50 б. – за іспит.</p>			
<p>Вимоги до письмових робіт</p>	<p>Концептуально конкретне й емпірично верифіковане висвітлення питань.</p>			
<p>Практичні заняття</p>	<p>Опрацювання програмових питань зі всіх тем курсу. Форма: усна відповідь, дискусія, реферативне повідомлення, аналіз першоджерел, виконання вправ і завдань.</p>			
<p>Умови допуску</p>	<p>Допуском до іспиту є отримання позитивної підсумкової оцінки</p>			

до підсумкового контролю	(максимум 50 балів, мінімум 25 балів). Під час визначення рейтингового підсумкового контролю враховується опрацювання тем, успішне виконання тестових завдань і контрольної роботи, КСР.
Підсумковий контроль	Форма підсумкового контролю – іспит. Білет складається з теоретичних питань і практичних завдань.

7. Політика навчальної дисципліни

Студент повинен добросовісно готуватися до всіх видів поточного та підсумкового контролю, дотримуватися правил академічної доброчесності.

Академічна доброчесність. У «Кодексі честі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника» встановлені загальні морально-етичні принципи та правила поведінки, яких мають дотримуватися всі учасники навчально-освітнього процесу. За цим документом представники університетської громади повинні дотримувати принципу академічної доброчесності та в усій своїй навчальній та викладацькій діяльності зобов'язані діяти порядно, доброчесно <https://pnu.edu.ua/polozhennia-pro-zapobihannia-plahiatu/>. За дотримання членами університетської громади морально-етичних та правових норм цього Кодексу відповідає «Комісія з питань етики та академічної доброчесності» при університеті, яка відстежує і регламентує поведінку здобувачів освіти в навчальному процесі <https://pnu.edu.ua/polozhennia-pro-zapobihannia-plahiatu/>.

Відвідування занять. Урегульовано «Положенням про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника» <https://nmv.pnu.edu.ua/нормативнідокументи/polozhenja/>. У разі пропуску занять здобувачі освіти повинні відпрацювати їх індивідуально в письмовій чи усній формі, щоб виконати всі завдання поточного і підсумкового контролю.

Навчання за індивідуальним графіком. Студенти, які навчаються за індивідуальним графіком, опрацьовують частину теоретичного матеріалу самостійно з обов'язковим проходженням усіх тестувань у системі дистанційного навчання d-learn.pnu.edu.ua та виконанням усіх завдань відповідно до індивідуального графіку навчання, складеного та погодженого з викладачем на початку семестру. Умови навчання за індивідуальним графіком регламентовано [Положенням про порядок навчання здобувачів вищої освіти за індивідуальним графіком у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника](#).

Неформальна освіта. Порядок здобуття неформальної освіти та визнання її результатів регламентує «Положення про визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти, в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника» <https://nmv.pnu.edu.ua/нормативні-документи/polozhenja/>. Для здобуття неформальної освіти рекомендовано платформи Coursera, Prometheus, Udemy, EdEra та ін.

Повторне вивчення дисципліни. Студент, який не набрав 50 балів за відомістю №3, має змогу проходження курсу вдруге відповідно до [Положення про порядок повторного вивчення навчальних дисциплін \(кредитів ECTS\) в умовах ECTS](#) або відраховується з навчального закладу.

Наприкінці курсу студенти можуть надати відгуки та пропозиції щодо якості викладання дисципліни на сайті <https://d-learn.pnu.edu.ua>.

8. Рекомендована література

1. Бевзенко С.П. Вступ до мовознавства: Короткий нарис : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 2006. 144 с.
2. Булаховський Л.А. Нариси з загального мовознавства. Київ, 1959. 308 с.
3. Булаховський К.А. Цікаве мовознавство. Львів : Апіорі, 2019. 200 с.
4. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. Київ : Вища школа,

1985. 360 с.

5. Глущенко В.А. Мова як система [Текст] : навч. посібник / відп. ред. док. філол. наук, проф. В. А. Глущенко. Київ: ЦУЛ, 2011. 132 с.

6. Дорошенко С.І., Дудик П.С. Вступ до мовознавства : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1974. 305 с.

7. Загнітко А.П. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. У 4-х т. Донецьк : ДонНУ, 2012.

8. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства: підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2006. 336 с.

9. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 368 с.

10. Сосюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики. Перекл. з франц. Київ : Основи, 1998. 324 с.

11. Українська мова: Енциклопедія / редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), М.П.Зяблюк (та ін.). Київ : Українська енциклопедія, 2007. 824 с.

12. Юшук І.П. Лекції зі вступу до мовознавства: навчальний посібник. Київ : Вид-во Міжнародного інституту лінгвістики і права, 1995. 303 с.

Методичне забезпечення

Конспекти лекцій; варіанти контрольних робіт; зразки тестових завдань; програмові вимоги до курсу; варіанти завдань для самостійної роботи студентів; термінологічний мінімум; електронна хрестоматія.

Пена Л.І. Вступ до мовознавства. Збірник вправ і завдань. Івано-Франківськ : Видавець Третяк І.Я., 2008. 72 с.

Пена Л.І., Дрогомирецький П.П. Вступ до мовознавства: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. 102 с.

Пена Л.І. Вступ до мовознавства: Практикум. Івано-Франківськ : Фоліант, 2017. 150 с.

Пена Л.І. Курс «Вступ до мовознавства» у формуванні майбутніх філологів. *Вісник науки та освіти* (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»): журнал. 2024. № 3 (21) 2024. С. 313-324.

Грещук Василь Васильович,
професор кафедри української мови;

Пена Любов Іванівна,
доцент кафедри української мови